

Telif-Tercüme Kavramı Bağlamında Vâhidî'nin Saâdetnâme'si Üzerine Düşünceler*

Thoughts on Vahidi's Saadetname in the Context of Original-Translation

Elif Şimşek¹

*Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında Prof. Dr. Mucahit Kaçar danışmanlığında tarafıma hazırlanmış olan "Vâhidî'nin Saâdetnâme'si (İnceleme-Metin)" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

¹Dr., Bağımsız araştırmacı

ORCID: E.Ş. 0000-0001-6063-322X

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Elif Şimşek,
Üsküdar, İstanbul, Türkiye
E-mail: elifbeynena@gmail.com

Başvuru/Submitted: 07.05.2020

Revizyon Talebi/Revision Requested: 25.05.2020

Son Revizyon/Last Revision Received: 27.05.2020

Kabul/Accepted: 04.06.2020

Atıf/Citation:

Şimşek, E. Telif-tercüme kavramı bağlamında Vâhidî'nin Saâdetnâme'si üzerine düşünceler. *TUDED* 60(1), 97-111.
<https://doi.org/10.26650/TUDED2020-0034>

ÖZET

Klasik Türk edebiyatına ait eserlerin önemli bilgiler ihtiva eden "Sebeb-i Te'lif" bölümlerinde eserin telif ya da tercüme olduğuna dair yazarların beyanlarındaki tutarsızlık, eser üzerinde çalışma yapan araştırmacıları yanlış şekilde yönlendirmektedir. Bundan dolayı eserle alakalı isabetli tespitler yazarın kendi beyanından ziyade eseri kurgularken hangi yollara başvurduğu ve eserin muhtevası incelendiğinde daha iyi ortaya çıkmaktadır. 16. yüzyılda yaşamış olan Vâhidî'ye ait Saâdetnâme adlı eser de Vâhidî'nin beyanıyla telif yani özgün bir eser gibi gözükmektedir. Fakat eser üzerinde yapılan araştırmalar neticesinde Saâdetnâme'nin orijinal bir kompozisyon değil "telif-tercüme" bir eser olduğu ortaya çıkmıştır. 24 bölümden oluşan Saâdetnâme'nin 20 bölümü, müellifi belli olmayan Farsça *Pend-i Pirân* adlı eserden aynen tercüme edilmiştir. Vâhidî'nin özgün katkılarıyla da esere önsöz ve hâtime gibi bölümler, beyt, kıta, mesnevi, nazm gibi manzum parçalar ve son bâba 98 ek hikâye eklenerek eser hacim olarak genişletilmiş, edebî olarak geliştirilmiş ve eserin telif yönü bu şekilde oluşturulmuştur. Bu çalışmada Vâhidî'nin hayatı ve eserlerinden kısaca bahsedildikten sonra kaynakların ışığında "telif" ve "tercüme" kavramları üzerinde durulmuş, Saâdetnâme'nin tercüme edilme stratejisi ve "telif-tercüme" formuna nasıl geldiği hem kaynak hem de erek metinden örneklerle ele alınarak açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, Vâhidî, Saâdetnâme, telif, tercüme

ABSTRACT

In the "Sebeb-i Telif", or "Reason for Writing" sections of works in the Turkish canon of classical literature, authors' declarations that the work is original or translated can mislead researchers. Accurate conclusions related to the literature emerge better when the author's ways of constructing the work and the content of the work are examined, rather than their own statements of originality. Saadetname, by the 16th-century writer Vahidi, seems to be original, according to Vahidi's declaration. However, as a result of research, it has been revealed that Saadetname is an "original-translated" work. Twenty chapters of Saadetname have been translated from a Persian work, *Pend-i Piran*, the author of which is unknown. With Vahidi's original contributions, the original form of the work was changed by adding introductions and conclusions, verse pieces and 98 additional stories. In this study, after briefly outlining Vahidi's work and life, the terms "original" and "translation" are examined in the light of the sources and translation strategy of Saadetname. We explain how it came into the form of "original-translation", with reference to examples from the work.

Keywords: Classical Turkish literature, Vahidi, Saadetname, original, translation

EXTENDED ABSTRACT

There are sections such as Sebeb-i Telif, Sebeb-i Tercüme and Sebeb-i Nazm-ı Kitap in the verse and prose works of classical Turkish literature. In these sections, which serve as non-text items or sub-items, the authors give important information about how they wrote their works, in addition to explaining the reasons behind their works. In these sections, we can see whether works were original, translations of other works, or commentaries, according to the authors' declarations. However, when detailed research is conducted, it is often found that works which are said to be original are in fact translations or commentaries. Consequently, researchers' work becomes difficult. When writer's statements in the sections where the reasons for the works are explained are contradictory, the researchers instead examine the content of the works and draw conclusions based on that. For example, the main text may provide information in a verse or sentence that an allegedly original text is in fact translated from another source. Apart from the text's content, such findings can be made incidentally, when one text informs another.

For traditional works in both original and translated formats, translation researchers prefer to use the concept of "original-translation", and this usage is accepted in classical Turkish literature. These works, which make use of Arabic or Persian sources and also contain original contributions by the author, are termed "original-translations", and there are many examples. When looking at the general features of these works, we see some conventions. For example, the authors of classical Turkish literature, in order to prove that the works as well as the sections they translated belong to them, write introductory and concluding chapters titled hamdele, naat, çar-yar-ı güzin, münacat, sebeb-i telif and hatime. This is the classical tradition, and the arrangement of works that start with the hamdele section and end with hatime is known as mesnevi. In addition to this arrangement, the authors can make the text more literary with long noun phrases and rhymed sentences in prose. Furthermore, authors can add beyt, kıta, mesnevi, and nazm pieces to their works to take on a verse-prose structure. Ultimately, authors can sign their own works in this way, and can therefore freely call their works "original" works. A cultural link can also be established between languages when the contributions of the author expand the translated texts. Thus, works drawn from several sources form a rich literary heritage.

In this heritage, the work of Vahidi, who lived in the 16th century, holds an important place. In addition to Saadetname, there are eight other works by Vahidi: Menakıb-ı Hâce-i Cihan ve Netice-i Can, Cınanü'l-Cenan, Kıssa Seyyid Cüneyd ve Reşide-i Arab, Dürc-i Lügat, Tecaribü'l-İnsan and Pendname.

In this study, the term "original-translation" is explained through an examination of Saadetname, registered at number 442 in the section of Süleymaniye Library, Hekimoğlu Ali Pasha. It consists of 246 pages, of 16 lines each. The Sebeb-i Telif section contains a declaration by Vahidi that the work is an original composition. However, as a result of A. T. Karamustafa's determination and our investigations, it was discovered that Saadetname was

translated from another work, the Persian *Pend-i Piran*, which consists of 20 chapters and a prose story collection.

Pend-i Piran was written in the 11th or 13th centuries. In terms of chapter order, chapter titles and story content, it is similar to the Turkish version in British Muesum, *Tezkiretü'l-Evliya*, which is attributed to Abu'l-Leys-Semerkandi. Both works consists of 20 chapters, with ten stories (with interruptions) in each chapter and close to 200 stories in total. However, *Saadetname* is more similar to *Pend-i Piran* in terms of naming the section titles.

In this article, after focusing on the problem of original and translation in the works of classical Turkish literature from the Ottoman tradition, the life and works of Vahidi are briefly mentioned. Regarding the sources of *Saadetname*, a basic introduction to *Pend-i Piran* and *Tezkiretü'l-Evliya* are given. The features of *Saadetname* are explained and evaluated in detail. We then examine how Vahidi drew from *Pend-i Piran* and *Tezkiretü'l-Evliya*, look into his translation strategies, and give a list of the original and translated sections of *Saadetname*, with examples and template. Lastly, we lay out the findings of this study.

GİRİŞ

“Terceme” ya da “tercüme” kelimesi “çeviri” demek olup ifadelerin bir dilden başka bir dile aktarılması demektir. Türkçe’ye Arapça’dan gelen bu kelime aslen Arami kökenlidir. (Albayrak Sak 2012, s. 657; Demircioğlu 2009, s. 160; TDK, 1988). Klasik Türk edebiyatında “tercüme” ise Agâh Sırrı Levend’in *Türk Edebiyatı Tarihi*’nde de ifade ettiği üzere, bugünkü “çeviri”yi aşan geniş bir anlam taşır. Levend’in bu ifadesinin akabinde tercüme şekillerini tasnif ettiği şablonu, çalışmamızın ana çerçevesini çizmesi açısından dikkate değerdir:

- Aslını bozmamak için kelime kelime yapılan tercüme.*
- Kelime kelime olmamakla birlikte aslına uygun yapılan çeviriler.*
- Konusu aktarılarak yapılan çeviriler.*
- Genişletilerek yapılan çeviriler.* (Levend 1984, s. 80)

Tercüme şekilleriyle alakalı bir diğer belirleme ise Hasan Kavruk’un *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler* adlı çalışmasında karşımıza çıkmaktadır. Kavruk, mensur hikâyelerin tercüme usulüyle alakalı aşağıdaki şablonu çizmiştir:

- Ya aynen, olduğu gibi, hiçbir ekleme çıkarma yapılmadan, eserin orijinalitesi bozulmadan tercüme edilmiş*
- Ya eklemeler yapılarak, değiştirilip geliştirilerek, genişletilerek çevrilmiş*
- Ya da sadece konu alınarak, telife yakın adaptasyon eserler meydana getirilmiştir.* (Kavruk 1998, s. 21).

Sadık Yazar’a göre Levend’in belirlediği şablonun ilk iki maddesi “sadık tercüme”yi, son iki maddesi ise “serbest tercüme”yi işaret etmektedir. “Sadık tercüme”, kaynak metnin eklemel/eksiltme yapılmaksızın erek metne aktarımı; “serbest tercüme” ise kaynak metinde eksiltme, eklemel, özetleme, derleme, uyarılma, taklit gibi yollara başvurulmasıdır. Sadık Yazar, çoğu araştırmacının “serbest tercüme”nin kapsamının içine hem telif hem de tercüme özelliği gösteren eserleri de dahil ettiğini ve bu eserlerin “telif-tercüme” başlığı altında değerlendirdiğini kaydeder. (Yazar 2011, s. 222-232). Saliha Paker ise sadık ve serbest tercüme isimlendirmesine benzer olarak tercüme şekillerinin “harfiyyen” (bire bir) ve “mealen” (serbest) olarak tanımlamanın yaygın bir tutum olduğunu söyler. (Paker 2014, s. 41).

Zehra Toska’nın 16. yüzyılın tanınmış mütercimlerinden Salih Çelebi’nin *Mecnûn u Leylâ* mesnevisini incelediği çalışmasıyla alakalı değerlendirmelerde bulunan Cemal Demircioğlu’nun aktarımları da gelenekteki “çeviri yollu telif eser üretimi” sayılabilecek eserler hakkında nasıl bir değerlendirme yapılması gerektiğine ışık tutar niteliktedir:

“Zehra Toska’nın 16. yüzyılın tanınmış fakih, şarih ve mütercimlerinden Salih Çelebi’nin *Mecnûn u Leylâ* mesnevisi üzerinde yaptığı ayrıntılı çalışma, Arap, Fars ve Türk edebiyatları arasında ‘çeviri yollu telif eser üretimi’ şeklinde formüle edeceğimiz bir metin üretimine ışık tutar. (...) Osmanlıya özgü çeviri davranışlarını

anlamamız bakımından Toska, Salih Çelebi'nin tercümenin yanı sıra anlatım planı ve hikâye motifleri açısından Hâtîfî'yi model aldığı, 'bazı beyitleri yorumlayarak aktar[dığı]; bölüm sonlarına kattığı hikemî tasavvufî içerikli beyitlerle metnine farklı bir nitelik kazandırmaya çalış[tığını]' belirtir. Ayrıca *Mecnûn u Leylâ* mesnevisini oluştururken Salih Çelebi'nin "nakil", "tercüme" ve "telif" olmak üzere üç farklı yol izlediğini örnekleriyle gösterir. (...) Ayrıca Salih Çelebi'nin *Mecnûn u Leylâ* mesnevisi üzerinde yaptığı çalışmada Toska, gelenekte çeviri yollu üretilen eserlerin "telif-tercüme" gibi iki kutupta değerlendirilmemesi gerektiğine işaret etmekte, bu tür metinlerin günümüz telif eserlerinden farklı yönleri bulunabileceğini metinsel çözümlemelerle göstermektedir." (Demircioğlu 2009, s. 165-166).

Tercüme tarihine yönelik yapılan çalışmaların¹ öncüsü olan Saliha Paker, Osmanlı metin aktarımı geleneğinde telif etme ve tercüme etme pratiklerinin ilişkisini incelediği yazısında telif eserlerin çoğunun yabancı kaynaklar ve yazarın katkılarıyla sentezlenen kompleks bir yapı olduğunu savunur ve Osmanlı geleneğindeki "telif" eserlerin orijinal/özgün olmadığını ifade eder:

"Osmanlıca eserlerin tasnifinde telif ile tercüme ayrımı ise bugünkü okurları ve araştırmacıları açısından yanıltıcıdır, çünkü Osmanlı'nın telif eser anlayışı ile günümüzün orijinal eser anlayışı aynı değildir. İkisi de Türkçe eser üretme kategorisine girer, ama geleneğe göre telif, çoğunlukla yabancı sayılabilecek kaynak ya da kaynaklara dayanan, kısmen tercüme olabilen, kısmen yazarın bir katkılarıyla üretilen bir eser iken, günümüz anlayışında orijinal, yazarın tümüyle kendi ürettiği kabul edilen eserdir." (Paker 2014, s. 38).

"Telif-tercüme" kavramı, Levend'in ifadesiyle "genişletilerek yapılan çeviriler", ve Kavruk'un tasnifiyle "eklemeler yapılarak, değiştirilip geliştirilerek, genişletilerek çevrilmiş" eserler, "çeviri yollu telif eser üretimi" ya da bir başka deyişle "yeniden yazım geleneği"nden (Paker 2014, s. 42) gelen eserler şeklinde tercüme üzerine kafa yormuş araştırmacılar tarafından açıklanmıştır. Bu minvalde bu çalışmada Vâhidî'nin *Saâdetnâme*'sinin telif mi tercüme mi yoksa "telif-tercüme" bir eser mi olduğu meselesini ayrıntılı olarak ele almaya çalıştık. Öncelikle konuya giriş mahiyetinde Vâhidî'nin hayatı ve eserlerinden kısaca bahsettikten sonra *Saâdetnâme* hakkında genel bir malumat verip "telif", "tercüme" ve "telif-tercüme" konularında yine araştırmacıların değerlendirmelerine yer verip *Saâdetnâme*'nin yararlandığı kaynaklar ve bu yararlanmada izlenen yol üzerinden şablonlarla ve örneklerle çalışmamızı tamamlamaya çalıştık.²

1 Sadık Yazar, sahanın bu boşluğunun fark edilerek Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim Bölümü'nün Saliha Paker önderliğinde aynı üniversitede Türk Dili ve Edebiyatı bölümüyle koordineli olarak Osmanlı dönemi tercüme tarihine yönelik projelerin yürütüldüğünü, akademik çalışmalar ve toplantılar yapıldığını kaydetmiştir. bkz. (Yazar 2019, s. 248; Yazar 2011, s. 92-93).

2 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. (Şimşek, 2020).

1. Vâhidî ve Saâdetnâme'si³

Vâhidî'nin tam künyesi Abdülvâhid b. Süleymân b. Kara Dâvud olup I. Süleyman devrinin önde gelen şairlerindedir. Vâhidî, 1540'ların başında İstanbul'da doğmuş, 1561'lerde medrese tahsilini tamamladıktan sonra Bursa kadısı Nâzırzâde Mehmed Efendi'ye danışman olmuştur. Daha sonra şeyh Abdülazîz Efendi'ye intisap ederek Zeyniyye tarikatına girmiştir. 1577'lerde ya da daha kesin ifadeyle 1586'dan önce oldukça genç yaşta Bursa'da vefat etmiş ve dedesi Kara Dâvud'un yaptırdığı mescidin haziresine, babası Süleyman Çelebi'nin yanına defnedilmiştir.

Vâhidî'nin on ayrı tarikatın özelliklerini ve kendi düşüncelerini muhtevi ve 10 bölümden oluşan manzum-mensur yapıda kaleme alınmış sembolik bir eser olan *Menâkıb-ı Hâce-i Cihân ve Netice-i Cân*; Hz. Muhammed ve çeşitli din büyüklerinin sözlerini ihtiva eden ve mesnevi formunda yazılmış *Cinânü'l-Cenân*; mensur bir aşk hikâyesi ve aynı zamanda İslâmî ve ahlaki kuralların işlendiği *Kıssa Seyyid Cüneyd ve Reşide-i Arab*; 83 farklı hikâyeden oluşan *Gülistân*, Arapça-Farsça sözlük mahiyetinde olan *Dürc-i Lügat*; kırk kadar büyük zatın sözlerinden derlenerek oluşturulan mensur yapıdaki *Tecâribü'l-İnsân*; yine 40 kadar zatın nasihatlerini ihtiva eden *Pendnâme*; evliya menkıbeleri ve çeşitli din büyüklerine ait hikâyelerinden müteşekkil manzum-mensur yapıdaki *Saâdetnâme* şeklinde tespit edilebilen toplam 8 tane eseri bulunmaktadır.

2. Saâdetnâme ve “Telif-Tercüme” Kavramı

Çalışmamıza konu olan *Saâdetnâme*, Süleymaniye Ktp. Hekimoğlu Ali Paşa nr. 442'de *Pendnâme-i Vâhidî* adıyla kayıtlıdır ve tek nüsha olup 246 varaktır. Eser 1521 yılında I. Süleyman'ın Belgrat kalesini fethi akabinde tamamlanmıştır. *Saâdetnâme*'den ilk olarak *Osmanlı Müellifleri*'nde “mensur, ahlakî ve tasavvufî bir eser” şeklinde bahsedilmiş (Saraç 2016, s. 905), 1993'te A. T. Karamustafa, Harvard'da basılan Vâhidî'nin *Menâkıb-ı Hâce-i Cihân ve Netice-i Cân* isimli doktora tezinde *Saâdetnâme*'nin yazma nüshasının tanıtımını yapmış, fihrist bilgisini vermiş, en önemlisi de *Saâdetnâme*'nin telif bir eser olmadığı tespitinde bulunmuş ve kaynağını tespit noktasında yönlendirici bilgiler vermiştir. (Karamustafa 1993, s. 47). 2019'da *Saâdetnâme* üzerinde ilmî bir çalışma yapan Bülent Şığva ise eserin tercüme olabileceği ile alakalı bir bilgi olmadığını savunmaktadır: “... eserde devrik cümlelerin fazlalığı dikkat çekmektedir. Sanki bir eserden tercüme edilmiş hissi vermektedir. Ama tercüme olup olmadığı hususunda bir bilgi yoktur.”⁴ (Şığva 2019, s. 440).

Karamustafa'nın tespitlerine geçmeden önce Vâhidî'nin *Saâdetnâme*'yi “telif” bir eser olarak nitelendirdiğini, “Sebeb-i Te'lif” bölümünde eserini “telif”, kendisini de eserin “müellifi” olarak ifade ettiğini alıntılanak yararlı olacaktır:

3 Çalışmamızın bu bölümünde Vâhidî'nin hayatı ve eserleri ile bilgiler şu kaynaklardan derlenmiştir: Saraç, 2016; Kelpetin Arpaguş, 2001; Karamustafa, 1993; Kut, 1971.

4 Bu ifadelerden Bülent Şığva'nın, Karamustafa'nın 1993'te hazırladığı doktora tezinde *Saâdetnâme*'nin tercüme bir eser olduğuna dair kaynak göstererek verdiği bilgileri görmediğini veya gözden kaçırdığını düşünmekteyiz. Bülent Şığva'nın 2019'da hazırladığı çalışmasından kısa bir süre sonra hazırlanan “Vâhidî'nin *Saâdetnâme*'si (İnceleme-Metin)” başlıklı doktora tezinde bu husus ve Şığva'nın çalışmasına dair birtakım tespitler ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.” bkz. (Şimşek 2020, s. 26-39).

“...bu kitâb-ı şerîf ve bu hitâb-ı laîf te’lif olundu hem nâmı Sa’âdetnâme konıldı tâ ki okıyan ‘aşıkıların ve dinleyen şâdıkların kalbi gürûh-ı şekâvetden hâlâş bulalar ve zümre-i ehl-i sa’âdetde hâşü’l-hâş olalar. Hâş -Sübhânehu ve Te’âlâ- rahmet eylesün bu kitâb-ı şerîfün mü’ellifi Vâhidî-yi mücrime du’â edene.” (23a3)

Fakat Karamustafa, Vâhidî’nin yukarıda alıntılıdığımız “Sebeb-i Te’lif” bölümünde geçen “telif” ve “müellif” iddialarının aksine *Saâdetnâme*’nin orijinal/özgün bir kompozisyon değil, Farsça *Pend-i Pîrân* adlı eserden 20 bâb adapte edilerek oluşturulduğunu, Vâhidî’nin ise esere orijinal/özgün sayılabilecek giriş ve sonuç bölümlerinin bulunduğu 4 bâb daha eklediğini ve eserin bu şekilde 20 bâbdan 24’e çıkarıldığını ifade etmiştir. (Karamustafa 1993, s. 47).

Klasik Türk edebiyatındaki eserlerin önsözleri (dibâce, mukaddime, sebeb-i te’lif, sebeb-i terceme, sebeb-i nazm-ı kitâb), ya da son sözlerinde (hâtıme) yani “metin dışı/yanı öge” olarak işlev gören bölümlerinde “tercüme”nin izleri aranırken (Demircioğlu 2009, s. 163) yazarların eserlerinin türünün belirlenmesi noktasında keyfi bir tavır ortaya koyduğu görülmekte ve araştırmacıların eserlerin kaynaklarıyla alakalı tespit yapabilmeye zorlanmaktadır. Burada esasen “telif” ve “müellif” kavramlarının o asırlarda nasıl anlamlandırıldığını irdelemek de yol gösterici olabilir. Fakat Osmanlı geleneğinden gelen yazarların “telif” ve “tercüme” kavramlarına farklı bir bakışla baktığı da bilinen bir gerçektir. Nitekim bazı şerhe yakın eserler bile tercüme olarak adlandırılmakta, *Saâdetnâme* örneğinde de gördüğümüz gibi kendilerinin telif olarak sundukları eserlerin başka eserlerin birebir veya genişletilmiş tercümesi olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda Demircioğlu, “telif” ya da “tercüme” oldukları iddia edilen eserleri farklı bir değerlendirmeye tabi tutmak gerektiğini söyler:

“Osmanlı edebiyatının oluşum sürecinde neredeyse her ‘telif’ olduğunu söyleyen veya öyle görünen eseri bir şekilde aktarımsal metin olarak kabul etmenin veya her ‘tercüme’ olduğunu söyleyen veya öyle görünen bir metni de gerçekleştiren aktarım ve yeniden yazımın türü ve derecesi açısından incelemenin gerekli olduğunu ileri sürüyorum.” (Demircioğlu 2009, s. 167).

Tercüme eserlerin “telif” gibi gösterilmesi mevzusuna 16. yüzyıl tezkire yazarlarının eleştirel bir tavır takındığını tespit eden Harun Tolasa’nın bu noktadaki düşüncelerini ise Zehra Toska şu şekilde aktarır:

“Tezkirecilerin tercüme metinle tercüme kaynaklık eden metni karşılaştırma yaparak ele aldıkları görülüyor. Karşılaştırmalarda ilk üzerinde durulan şey eserlerin telif mi tercüme mi oldukları konusudur. Çoğu kez belirtilip geçmelerine rağmen önemli noktalara temas etmişlerdir. Tolasa’nın saptamasına göre telif havası veya iddiası taşıyıp da tercüme, taklit ya da aşırma durumu olan eserler üzerinde önemle durulduğu, yerine göre teşhir edildiği veya şiddetle eleştirildiği görülür.” (Toska 2000, s. 297).

Bu eleştirel tespitler ışığında Karamustafa'nın *Saâdetnâme*'yi "telif" yani orijinal/özgün kabul etmeyen yaklaşımı bizi *Saâdetnâme*'nin kaynağına gitmeye yönlendirmiş ve bu yönlendirme sonucunda yeni veriler elde etmemize de olanak sağlamıştır. Aşağıda bu konu ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

3. Saâdetnâme'nin Kaynakları

Saâdetnâme, müellifi belli olmayan ve ismi önsözünde *Pend-i Pîrân* şeklinde kaydedilen, 20 bâbdan müteşekkil ve her bâbda -bazı kesintiler olmakla birlikte- 10 hikâye yer alan Farsça mensur eseri veyahut onun kaynağını kendisine kaynak olarak ele almıştır.

Pend-i Pîrân'ın yazma nüshası Charles Rieu tarafından tasnif edilen "Supplement of the Catalogue of the Persian Manuscripts in the British Museum, London, 1895" isimli katalogda nr. 3207'de kayıtlıdır. Eserin müellifi ve telif tarihi belli değildir. Bu eser üzerinde dil ve belagat özelliklerini ele alarak Tahran'da ilmî bir neşir yapan Jalal Matîni, eserin muhtemelen 11. yüzyılda istinsah edildiğini dile getirmiştir. (Matîni 1978-1979, s. 9). *Pend-i Pîrân*'la alakalı devam eden araştırmalarımız sonucunda onun Selâhattin Olcay'ın Ebu'l-Leys Semerkandî'ye atfedilen *Tezkiretü'l-Evliyâ*'nın Türkçe nüshası üzerinde yaptığı ilmî neşrinde "British Museum'da bulunan nüsha" adıyla ve *Tezkiretü'l-Evliyâ*'nın 3 Farsça nüshasından birisi olarak kaydedilmiş olduğunu tespit ettik.⁵ *Pend-i Pîrân* yine Olcay'ın kayıtlarına göre 153 sayfa ve 17 satırdan oluşup 20. bölümün ikinci hikâyesinden sonra kesintiye uğramıştır. (Olcay 1965, s. 5). Böylelikle Karamustafa'nın *Saâdetnâme*'nin kaynağı olarak söylediği *Pend-i Pîrân* adlı eserle Ebu'l-Leys Semerkandî'ye atfedilen *Tezkiretü'l-Evliyâ* arasında birtakım benzerliklerin olduğu da ortaya çıkmıştır.⁶ Bu anlamda *Pend-i Pîrân* ve *Tezkiretü'l-Evliyâ*'nın birbiriyle ilişkisinden kısaca bahsetmek yararlı olacaktır.

Ebu'l-Leys Semerkandî'ye atfedilen *Tezkiretü'l-Evliyâ* 15. asrın sonlarına doğru Farsça'dan tercüme edilip h. 985 (1577) yılında istinsah edilmiştir. Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sından farklı olmakla birlikte muhtevada bazı hikâyelerin benzeştiği bu eser tezkire türünde olmayıp bâblara ayrılmış ve 10'ar hikâyelik 20 bâbdan oluşan bir ahlâk kitabı gibi durmaktadır. (Yavuz 2006, s. 29-30). Sadık Yazar ise bu eserden "Ebu'l-Leys Semerkandî'ye atfedilen bir hikâye külliyesi" şeklinde bahsetmiş, eserin dinî-ahlaki ve menkabevî muhtevada olduğunu ve her bölümde 10'ar hikâyenin bulunduğu 20 bölümden oluştuğunu kaydetmiştir. (Yazar 2011, s. 876). *Pend-i Pîrân* ile *Tezkiretü'l-Evliyâ* -Olcay'ın neşrindeki Türkçe nüsha- incelendiğinde

5 Sadık Yazar, Olcay'ın 3 Farsça ve 1 Türkçe nüshası olduğunu söylediği *Tezkiretü'l-Evliyâ*'nın Süleymaniye Ktp. Kemankeş 390 ve Nurosmaniye Ktp. 2607 numarada kayıtlı iki yeni nüshasını daha keşfetmiştir. Kemankeş'teki nüsha "Câmi'ü'l-Hikâyât li-Semerkandî", Nurosmaniye'deki nüsha ise "Menâkibu'l-evliyâ" adıyla kaydedilmiştir. bkz. (Yazar 2011, s. 876-877). Fakat Yazar'ın Kemankeş nr. 390'da olduğunu söylediği nüsha Süleymaniye Kütüphanesi'nde değil, Hacı Selim Ağa Yazma Eser Kütüphanesi Kemankeş Abdülkadir Emir Hoca Koleksiyonu'nda nr. 390'da kayıtlıdır. bkz. (Akkoloğlu 2019, s. 2; Arslan 2019, s. 3; Köprülü 1935, s. 174).

6 Olcay'ın neşrinde *Pend-i Pîrân* Charles Rieu tarafından hazırlanan "Supplement of the Catalogue of the Persian Manuscripts in the British Museum, London, 1895" isimli katalogda nr. 3207'de; *Tezkiretü'l-Evliyâ*'nın Olcay'ın neşrinde incelenen nüshası ise yine Charles Rieu tarafından hazırlanan "Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British museum, London 1888" isimli katalogda nr. 3297'de kayıtlıdır. bkz. (Olcay 1965, s. 12-14).

her ikisinin de 20'şer bölümden oluştuğu, her bölümde -kesintiler olmak kaydıyla- çeşitli din büyüklerine ait 10'ar hikâyenin bulunduğu, aynı bölümlerin ve başlıkların her iki eserde de aynı şekilde sıralandığı tespit edilmiştir. Bir taraftan, iki eserin telif, tercüme ya da istinsah tarihlerine bakıldığında *Pend-i Pîrân*'ın 11. asırda -Olca'y'a göre muhtemelen 13. asırda- kaleme alındığı ve *Tezkiretü'l-Evliyâ*'nın müellifi olarak düşünülen Ebu'l-Leys Semerkandî'nin en geç H. 393 (1002/1003) tarihinde öldüğü düşünüldüğünde her iki eserin birbirinin nüshası gibi durduğu yorumu da çıkarılabilir. Fakat hangisinin en eski tarihli olabileceğini söylemek elimizdeki veriler ışığında zorlayıcı durmaktadır. Bu iki eser daha farklı bir bakış açısıyla ele alındığında ise başka üst bir kaynaktan beslenen eserler de olabilir. Fakat *Saâdetnâme*'nin kaynağını incelediğimiz bu çalışmada kaynağın kaynağına gitme şeklindeki bir çabanın bu çalışmanın sınırlarını aşacağını düşünerek *Saâdetnâme*'nin kaynağı olarak *Pend-i Pîrân*'ı inceleyip *Tezkiretü'l-Evliyâ* ile yer yer benzerlik ve farklılıkları ele almaya çalıştık.

4. *Saâdetnâme*'nin Tercüme Usulü

Bâb başlıklarının sıralanması ve başlıkların isimlendirilmesi de dahil birebir *Pend-i Pîrân*'dan tercüme olan *Saâdetnâme*'ye Vâhidî, “hamdele”, “na't”, “çâr-yâr-ı güzîn”, “münacat”, “sebeb-i te'lif”, filozof nüktelerini içeren kısımlar, “hâtıme” gibi önsöz ve son söz diyebileceğimiz özgün katkılarıyla yazdığı “telif” bölümler yerleştirmiş; son bâb olan 24. bâba eklediği 98 ek hikâyeye eseri hacim olarak genişletmiş; 330 hikâyeden oluşan ana metnin aralarına yerleştirdiği beyt, kıta, mesnevi, nazm ve dübeyt şeklindeki 385 adet manzum parçayla metnin durağan mensur görünümüne bir hareket kazandırmış; seci'li anlatımlarla metnin edebî değerini arttırmış ve neredeyse %80'i itibarıyla tercüme olan eseri “geliştirilerek, genişletilerek çevrilmiş” hâle getirmiş ve eser “telif-tercüme” formatının bir örneği olarak değerlendirilebilecek bir şekil almıştır. *Saâdetnâme* yapısal form itibarıyla Sadık Yazar'ın kaynak ve erek metinlerin manzum ya da mensur oluşlarına göre tasnif ettiği “mensur bir metnin mensur olarak tercüme edilmesi” (Yazar 2014, s. 253) başlığı altında da değerlendirilebilir. Vâhidî, mensur bir metni yine mensur şekilde tercüme etmiştir ve özgün manzum olan parçalar telif etmiştir.

Kaynak metin olan *Pend-i Pîrân* ile erek metin *Saâdetnâme*'nin arasındaki farklılık ve benzerlikler aşağıda vereceğimiz örnekler, açıklamalar ve tablolarla daha anlaşılır hâle getirilmiştir. *Tezkiretü'l-Evliyâ* ile olan benzerlikler de yer yer ele alınmıştır:

Saâdetnâme'nin fihristindeki bâb başlıkları⁷ ile *Pend-i Pîrân*'daki fihrist başlıklarının sıralanışı, farklılıkları fark oluşturmayacak şekilde neredeyse aynıdır. *Saâdetnâme*'de ilk 4 bâb Vâhidî'ye ait olduğu için tercüme 5. bâbdan başlamakta, o sebeple, *Pend-i Pîrân*'daki 1. bâb *Saâdetnâme*'de 5. bâba tekabül etmektedir. Örneğin, *Pend-i Pîrân*'ın 1. bâbının başlığı “*Bâb-ı Evvel: Ender-Ĥorden-i Helâl u Nigâh Dâşten-i Kût-ı Ĥîş*” iken *Saâdetnâme*'nin aynı muhtevaya karşılık gelen 5. bâbının başlığı “*Bâbü'l-Hâmis: Der-Helâl Ĥorden ve Nigâh Dâşten Kût-ı Ĥîş Ez-Şübhetâ*”dır. Yine, *Pend-i Pîrân*'ın 3. bâbının başlığı “*Bâb-ı Sivum: Ender-*

7 *Saâdetnâme*'nin fihristindeki başlıklarla metin içi başlıklarda anlamı değiştirmeyecek şekilde kelime sayısı bazında birtakım farklılıklar mevcuttur. Bu konuyla alakalı geniş bilgi için bkz. (Şimşek 2020, s. 116).

Cehd Kerden ve Renc Borden” iken *Saâdetnâme*'nin aynı muhtevaya tekabül eden 7. bâbının başlığı “*Bâbü ş-Sâbi*”: *Der-Renc Borden u Cehd Kerden Ender 'İbādât-ı Haq Te'ālā*” şeklinde ek olarak Allah'ı tazim ifadesi içermektedir. Görüldüğü gibi ufak nüanslarla fihrist başlıkları neredeyse aynıdır. Bâb başlık sıralamasına şablon olarak bakmak gerekirse bâb karşılaştırması şu şekildedir. İlk rakam *Pend-i Pîrân*'ı, 2. rakam *Saâdetnâme*'yi işaret etmektedir: (1-5), (2-6), (3-7), (4-8), (5-9), (6-10), (7-11), (8-12), (9-13), (10-14), (11-15), (12-16), (13-17), (14-18), (15-19), (16-20), (17-21), (18-22), (19-23), (20-24).

Pend-i Pîrân, *Tezkiretü'l-Evliyâ* ve *Saâdetnâme*'nin benzeşen 20 bâbı sırasıyla helal rızık peşinde koşma, nefsi terbiye etme, Allah'a ibadet yolunda gayret gösterme, Allah'tan hakkıyla korkma, dili koruma, tövbe etme, evliyanın kerametleri, yapılan duaların kabul olunması, evliyaların doğruluğu, Allah'a tevekkül etme, cömertlik, takva, kadınların kerametleri, çocukların kerametleri, kölelerin kerametleri, dervişlerin hikâyeleri, acizlerin hikâyeleri ve onların Allah'a ulaşan feryatları, evliyanın ölüm esnasında gösterdiği kerametler, evliyanın öldükten sonra rüyada görülmesi ve her neviden hikâyeler şeklinde müstakil konularda yazılmıştır ve her bâbda peygamber kıssaları, sahabe hikâyeleri ve çeşitli din büyüklerine ait menkıbeler ve onların örnek yaşamlarından kesitlerin de eklenmesiyle dinî ve ahlakî nasihatler verilmiş ve “çoğu mensur hikâye külliyyatında olduğu gibi bazı yerleşmiş ifade kalıpları”ndan (Ünlü 2008, s. 599) “hikâyet” başlıklı pasajlar bulunmaktadır.

Saâdetnâme'nin önsöz kısmının Vâhidî'nin kendi kaleminden çıktığından bahsetmiştik. Fakat *Saâdetnâme*'nin giriş bölümünde geçen “Kati kalpli olanların Allah'tan uzak kimseler olduğu kesindir.” mealindeki hadîs-i şerîf, hem *Pend-i Pîrân* hem de *Tezkiretü'l-Evliyâ*'da geçmektedir:

Kaynak metin: <i>Pend-i Pîrân</i>	نخواند، دلش سیاه گردد و هر چند معصیت کند بساک ندارد. واندر خیر آورد اند از رسول صلی الله علیه وسلم : اَلْقَلْبُ الْعَاصِي بَعِيدٌ مِنَ اللَّهِ. (Matîni 1978-79, s. 5)
<i>Tezkiretü'l-Evliyâ</i>	“Resül hazreti duyurur ki al-ğalbü 'l-kāsî ba 'îdun mine 'llāh'...” (Olcaý 1965, s. 90).
<i>Saâdetnâme</i>	“Haberde gelmişdür ki 'El-ğalbü 'l-kāsî ba 'îdü mina 'llāh'...” (Saâdetnâme, 22b11).

Saâdetnâme'nin “*Bâbü ş-Sānī*: *Der-Veşâyā-yı Hükemā vü 'Uzemā*” başlıklı 2. bâbında geçen bir beytin “*Pend-i Pîrân*” ibaresi *Pend-i Pîrân*'ın kaynak alındığına dair bir başka karine olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda da anlatılacağı üzere *Saâdetnâme*'de bazı hikâyelerin kaynağı olan eserler isim olarak verilmiştir. O sebeple buradaki ibareyi “pirlerin nasihatı” anlamına gelen “*pend-i pîrân*” şeklinde okumak yerine eser ismi olarak vermeyi uygun gördük.

“Ve dahı 'ulemānuñ ve hükemānuñ kelimāt-ı tayyibelerin eşit ve hem aña göre iş et ki anlaruñ sözlerin eşitmemek ve ol sözlere göre iş etmemek delâlet-i sa 'âdet degüldür belki 'alâmet-i şekâvetdür, her pîrân-ı pârşâlaruñ hedâyâsın kabûl eylemeyüp anları

reddetmek gibidir.

Kıṭ'a

Pend-i Pîrânî cāndan eyle ḡabūl

Ēy civān tā ki nîk-baḡt olasın

Dil ü cān mülkine mālîk olup

Şāḡib-i genc ü tāc [u] taḡt olasın” (Saâdetnâme, 33b16)

Saâdetnâme'de birkaç hikâyeye hikâyenin başlangıcında referans verilmiştir. Referanslardan bir tanesi de *Şi'ârü's-Sâlihîn*'dir. Bu eserden hikâye alıntılandığı *Pend-i Pîrân*'da da belirtilmiştir. Vâhidî de *Pend-i Pîrân*'dan tercüme yaptığı için bu kısmı aynen almıştır. Eserin isminin geçtiği bu hikâye *Saâdetnâme*'nin “Bâbü'l-Hādîye 'Aşere: Der-Kerāmât-ı Evliyâ -rahimehümü'llâh-” isimli 11. bâbında ve *Pend-i Pîrân*'ın “Bâb-ı Heftum: Ender-Kerāmât-ı Evliyâ” isimli 7. bâbında aynen yer almaktadır. *Şi'ârü's-Sâlihîn* adlı eser *Tezkiretü'l-Evliyâ*'da da geçmektedir, onun bâb başlığı “Bâbu Sâbi': evliyâlar kerâmetindedür” şeklindedir:

Kaynak metin: <i>Pend-i Pîrân</i>	حکایت در کتاب شعارالصالحین چنین آورده است که: یکی از (Matîni 1978-79, s. 72).
<i>Tezkiretü'l-Evliyâ</i>	“Şi'ârü's-Şâlihîn eydür bir vaḡt mescid-i ḡarâmda...” (Olçay 1965, s. 124).
<i>Saâdetnâme</i>	“Şi'ârü's-Şâlihîn kitâbında getürmüşlerdür ki pîrlerden biri eydür” (Saâdetnâme, 110a15).

Referans olarak geçen bir diğere eser *Kitâb-ı Bey*'dir. Aşağıda ise alıntılandığı söylenen hikâyenin başlangıç cümlesi yer almaktadır. Bu hikâyeye *Pend-i Pîrân*'da rastlanılmazken, *Tezkiretü'l-Evliyâ*'da hikâye aynen yer almakta fakat *Saâdetnâme*'de *Kitâb-ı Bey* olarak geçen eserin adı “Abdullâh-ı Rabî kitâbı” olarak geçmektedir:

Kaynak metin: <i>Pend-i Pîrân</i>	-
<i>Tezkiretü'l-Evliyâ</i>	“Abdullâh-ı Rabî' kitâbında ḡadem bin ḡayyâdan riv âyet olunur...” (Olçay 1965, s. 127).
<i>Saâdetnâme</i>	“Ol merd-i âḡâḡ ya'nî Ebū İshâḡ ibn-i 'Abdu'llâḡ -rahimehu'llâḡ- eydür: <i>Kitâb-ı Bey</i> 'de ḡikâyet eylemişlerdür...” (Saâdetnâme, 116a9)

Saâdetnâme'de kaynak olarak ismi geçen bir diğere kitap *Kitâb-ı Bostân* ise bu kez *Saâdetnâme*'nin kaynağı olarak düşündüğümüz *Pend-i Pîrân*'da yer almazken, *Tezkiretü'l-Evliyâ*'da geçmektedir. Kitabın isminin geçtiği hikâye ise evliyaların kerametlerinin anlatıldığı bâblarda yer almaktadır:

Kaynak metin: <i>Pend-i Pîrân</i>	حکایت چنین آورده اند و روایت کرده اند از دختر ابو قلابه که : (Matîni 1978-79, s. 81).
<i>Tezkiretü'l-Evliyâ</i>	"Bûstân kitâbında şöyle rivâyet itmişlerdür kim bûkalâba kıızından eydür..." (Olcaý 1965, s. 128).
<i>Saâdetnâme</i>	"Kitâb-ı Bustânda şöyle rivâyet olunmuşdur ki Ebû Kılâbe kıızı eydür..." (Saâdetnâme, 116b8).

Aşağıda cömertlik konusunun ele alındığı *Pend-i Pîrân*'ın "*Bâb-ı Yâzdehum: Ender-Sehâvet*" isimli 11. bâbında yer alan hikâyede geçen bir bölüm, *Saâdetnâme*'nin "*Bâbü'l-Hâmise 'Aşere: Der-Hikâyât-ı Civânmerdân ve Sehâvet-i İşân u Dervîşân-ı Bâ-Şıdk Kerden*" isimli 15. bâbında aynen geçmektedir. Bahsi geçen bölüm *Tezkiretü'l-Evliyâ*'nın "*Bâbu Hâdi 'Aşere: Çömerdler hikâyetindedür*" isimli 11. bâbında da aynen geçmektedir:

Kaynak metin: <i>Pend-i Pîrân</i>	ودوتانان بیرون آورد و بدان درویش داد. خیر به امیر بردند. بفرمود تاهردو دستش ببردند و در گردن او افگندند. و فرزند کی داشت شیر خواره بر-گردن او نشانند و از شهر بیرون کردند. در بیابان می رفت، هوا گرم شد (Matîni 1978-79, s. 104).
<i>Tezkiretü'l-Evliyâ</i>	"... iki etmek çıkardı ol dervîşe virdi bu haberi beşe didiler buyurdi ol hatununı ellerin kesdiler boynına aşdılar bir emeççe oğlançuğı var-idi anı dağı boynına şara kodılar şehirden sürdiler..." (Olcaý 1965, s. 136).
<i>Saâdetnâme</i>	"... iki etmek çıkarup ol dervîşe verdi, hemân sâ'at ol pâdişâha haber êtdiler: Buyurdi, 'avratuñ iki elin kesdiler; omuzlarına arda kodılar ve 'avratuñ bir süd emer oğlançuğı var-idi, omuzına bindürdiler dağı şehrden sürdiler..." (Saâdetnâme, 130b4).

Ferîdüddîn-i Attâr'ın Sinan Paşa tarafından tercüme edilen *Tezkiretü'l-Evliyâ* adlı eserinin mukayeseli metnini kurarak tercüme vasıflarını irdeleyen Emine Gürsoy Naskali, Sinan Paşa'nın tercüme yaparken "menkıbenin kime ait olduğu söylendikten sonra zincirleme sıralanan sıfat ve lakaplarla bahsi geçen evliya'yı tanıtan ve öven takdim bölümü" (Gürsoy Naskali, s. 9) yer aldığını ifade etmektedir. Vâhidî de Sinan Paşa'nın tercüme stratejisine benzer olarak *Pend-i Pîrân*'dan tercüme yaparken seci'li yapılarla esere kendi imzasını atmıştır. Örneğin, hikâyesi veya menkıbesi anlatılacak zatın tanıtımı yapılırken *Pend-i Pîrân*'da direkt zatın adı verilip konuya giriş yapılmakta iken *Saâdetnâme*'de ise seci'li anlatımlarla hikâye edebileştirilmiştir. Aşağıda bazı örnekler sıralanmıştır:

Pend-i Pîrân'ın ilk bâbı ve *Saâdetnâme*'nin 5. bâbı olan ve helal rızık konusunun anlatıldığı bölümden alınan aşağıdaki cümleler hikâyelerin başlangıç cümleleridir. *Pend-i Pîrân*'da "*'Abdu'llâh bin 'Abbâs rağıya'llâhu 'anh güyed*" şeklinde konuya hemen giriş yapılmış, *Saâdetnâme*'de ise bu kısım "*'Abdu'llâh bin 'Abbâs*", "hayrû'n-nâs" şeklinde seci'li bir anlatımla verilmiştir:

Kaynak metin: <i>Pend-i Pîrân</i>	عبدالله بن عباس رضى الله عنه كويد: (Matîni 1978-79, s. 7)
<i>Saâdetnâme</i>	"Ol hayrî 'n-nâs ya 'nî 'Abdu 'llâh bin 'Abbâs -rađıya 'llâhu 'anh- eydür..." (60a12)

Aşağıdaki hikâye girişleri ise Allah yolunda ibadet edenlerin çektiği sıkıntılar anlatıldığı bâblardan alınmıştır. Hikâye, *Pend-i Pîrân*'da 3, *Saâdetnâme*'de 7. bâba karşılık gelmektedir. Kaynak metinde "hikâyet" başlığından sonra İbrâhîm b. Edhem'in hac yolculuğunda yaşadıkları anlatılmaya başlanmaktadır. *Saâdetnâme*'de ise "Ol Hâzret-i Hızra hem-dem" ibaresi ve "Hâce İbrâhîm bin Edhem" ismi arasında seci'li bir anlatım tercih edilmiştir:

Kaynak metin: <i>Pend-i Pîrân</i>	حکایت ابراهیم ادم رحمة الله عليه وقتی قصد حج کرد. چون (Matîni 1978-79, s. 23)
<i>Saâdetnâme</i>	"Ol Hâzret-i Hızra hem-dem ya 'nî Hâce İbrâhîm bin Edhem -rahmetu 'llâhi 'aleyh- eydür: Bir vakti hacca kaşd edüp gitdi" (Saâdetnâme, 75a12)

Yukarıda değinildiği üzere neredeyse her menkıbe ve hikâyede böyle bir tavır söz konusudur. Kaynak metindeki düz anlatımın yerini *Saâdetnâme*'de seci'li kullanımlar almıştır.

Pend-i Pîrân ve *Saâdetnâme* arasındaki bir diğer fark, hacimleri arasındadır. *Pend-i Pîrân* 20 bâbdan oluşup içerisinde toplamda kesintilerle birlikte 177 hikâye yer alırken *Saâdetnâme* ise 24 bâbdan oluşmakta ve 330 hikâye ihtiva etmektedir. Özellikle her iki eserin son bâbları arasında büyük fark vardır. *Pend-i Pîrân*'ın 20. bâbı 2 hikâyeyi, *Saâdetnâme*'nin 24. bâbı 100 hikâyeyi ihtiva etmektedir. Vâhidî, son bâbda, *Pend-i Pîrân*'dan aktardığı 2 hikâyeye ek olarak 98 hikâye eklemiştir.

Yukarıda görüldüğü üzere, *Saâdetnâme*'nin kaynak metni olarak düşündüğümüz *Pend-i Pîrân* ve ihtiyatlı yaklaşarak verdiğimiz *Tezkiretü 'l-Evliyâ* adlı eserle örnekler üzerinden öne çıkan benzerlik ve farklılıklar bu şekildedir.

SONUÇ

Bu çalışmada 16. yüzyılda yaşamış olan Vâhidî'nin *Saâdetnâme* adlı eserinin "telif-tercüme" eserler bağlamında özgün bir eser olup olmadığının izlerini ortaya koymaya çalıştık. Bu çalışmada şu sonuçları elde ettik:

- 1) "Telif" ve "tercüme" kavramları Klasik Türk edebiyatı şair ve yazarları tarafından farklı yorumlanmaktadır. "Telif" yani özgün bir şekilde kaleme alındığı söylenen eserler tercüme, "tercüme" olan eserler de neredeyse şerhe yakın bir formatta olabilmektedir. Bu minvalde "telif-tercüme" kavramı çoğu araştırmacıyı bu ikilemden kurtarmıştır.

- 2) Toplamda 24 bâbdan oluşan *Saâdetnâme*'nin ilk 4 bâbı, 24. bâbın içerisindeki 98 hikâye ve 385 adet manzum parça haricinde geriye kalan 20 bâbı Farsça, müellifi belli olmayan, içerisinde çeşitli din büyüklerine ait kıssaların yer aldığı mensur bir hikâye külliyyatı olan *Pend-i Pîrân* adlı eserden tercüme edilmiştir.
- 3) *Pend-i Pîrân* adlı eser ise 11. veya 13. yüzyılda kaleme alınmış olup en geç H. 393 (1002/1003)'te vefat eden Ebu'l-Leys Semerkandî'ye atfedilen *Tezkiretü'l-Evliyâ* ile yapı ve muhteva itibarıyla benzetilmektedir. Her iki eser de 20 bâbdan oluşmakta, her bâbda kesintilerle birlikte 10'ar hikâye olmak kaydıyla 200'e yakın hikâye yer almaktadır. Bâb başlıklarının sıralanması ve isimlendirilmeleri aynıdır.
- 4) Vâhidî'nin "Sebeb-i Te'lîf" bölümünde telif olarak açıkladığı *Saâdetnâme*, Farsça *Pend-i Pîrân* adlı eseri kendisine kaynak olarak almış fakat eseri tercüme edip bırakmamıştır. Vâhidî, mensur olan *Pend-i Pîrân*'dan aldığı hikâyelerin arasına beyt, kıta, mesnevi ve nazm gibi toplamda 385 adet manzum parça ekleyerek eseri manzum-mensur hâle getirmiştir.
- 5) Vâhidî, kendisinden özgün katkılarla esere "hamdele", "na't", "çâr-yâr-ı güzîn", "münacat", "sebeb-i te'lîf", filozof nüktelerini içeren kısımlar ve "hâtîme" gibi kısımlar ekleyip eseri tercümeden daha yukarı bir boyuta taşımış, eseri "telif-tercüme" bir hâle getirmiştir.
- 6) Vâhidî *Sââdetnâme*'de seci'li anlatımlarla edebî değeri arttıran bir tercüme stratejisi geliştirmiştir. Böylelikle eser Vâhidî'nin "Sebeb-i Te'lîf" bölümünde de ifade ettiği gibi "telif" bir havaya bürünmüştür.

Teşekkür: Bu çalışmada değerli katkılarından istifade ettiğim Prof. Dr. Mucahit Kaçar'a teşekkür ederim.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Acknowledgment: I would like to thank to Professor Dr. Mucahit Kaçar, for whom I benefited from his valuable contribution in this work.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Akkoloğlu, Ü. (2019). *Tercüme-i cāmîü'l-hikāyât li-Semerkandî (giriş-inceleme-metin-dizin)*. (Yüksek Lisans Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Albayrak Sak, V. (2012). Eski Türk edebiyatında tercüme geleneği ve bu gelenekte Mantıku't-tayr tercümelemeleri. *Turkish Studies*, 7(4), 655-659.
- Arslan, N. (2019). *Tercüme-i cāmîü'l-hikāyât li-Semerkandî (giriş-inceleme-metin-dizin)*. (Yüksek Lisans Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

- Demircioğlu, C. (2009). Osmanlı çeviri tarihi araştırmaları açısından “terceme” ve “çeviri” kavramlarını yeniden düşünmek. *Journal of Turkish Studies (Türklük Bilgisi Araştırmaları)*, 33(1), 159-177.
- Gürsoy Naskali, E. (1987). *Sinan Paşa: Tezkiretü'l-evliyâ*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Karamustafa, A. T. (1993). *Menâkıb-ı hvoca-i cihân ve nefîce-i cân: Vâhidî (tenkidli metin-tahlil ve tıpkıbasım)*. Ş.Tekin, G. Alpay Tekin (Ed.), Boston: Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü.
- Kavruk, H. (1988). *Eski Türk edebiyatında mensur hikâyeler*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Kelpetin Arpağuş, H. (2001). Kara Dâvud İzmitî. *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C: 24, 359-360.
- Köprülü, F. (1935). İbni Arabşah. *Türkiyat Mecmuası*, C: 3, 157-183.
- Kut, G. (1971). British Museum'daki bazı önemli Türkçe yazmalar ve Tevaif-i aşere'den taife-i Bektaşiyân. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 209-230.
- Matfînî, J. (1978/1979). *Pend-i pîrân*. Falsafah va irfân-i İrân, nr. 26, Tehran: Bunyâd-i Farhang-i İrân.
- Paker, S. (2014). Terceme, te'lif ve özgünlük Meselesi. H. Koncu ve ark. (Haz.), *Eski Türk edebiyatı çalışmaları IX: metnin hâlleri: Osmanlı'da telif, tercüme ve şerh kitabı* içinde (s. 36-71). İstanbul: Klasik.
- Saraç, M. A. Y. (2016). *Bursalı Mehmed Tahir: Osmanlı müellifleri*. C: 2, Ankara: TÜBA.
- Şığva, B. (2019). *Vâhidî: Saâdet-nâme (inceleme-transkripsiyonlu metin)*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Şimşek, E. (2020). *Vâhidî'nin Saâdetnâme'si (inceleme-metin)*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Toska, Z. (2000). İleriye yönelik araştırmalarla ilgili olarak eski Türk edebiyatı sahasında yazılmış olan tercüme metinleri değerlendirmelerde izlenecek yöntem/ler ne olmalıdır?. *Journal of Turkish Studies (Türklük Bilgisi Araştırmaları)*, 24(1), 291-306.
- Türk Dil Kurumu. (1974). *Türkçe sözlük*. (6.bs.). Ankara: Bilgi Basımevi.
- Ünlü, O. (2008). Klasik hikâye geleneği içinde Bedâiyü'l-âsâr'ın yeri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (The Journal of International Social Research)*, 1(4), 591-628.
- Vâhidî. *Saâdetnâme*. Süleymaniye Kütüphanesi, Hekimoğlu Ali Paşa: 442.
- Yavuz, O. (2006). Anadolu Türkçesiyle yapılan en eski Tezkiretü'l-evliyâ tercümesi ve dil özellikleri (inceleme-gramer-metin). Konya: Tablet.
- Yazar, S. (2019). Nergisi (ö. 1044/1636) ve İshak hocası Ahmed Efendi (ö. 1120/1708) örneğinde Osmanlı'da tercüme nazariyesi. M. Kaçar, Ö. Bozkurt (Ed.), *Fuat Sezgin anısına bilim tarihine yeni bakışlar kitabı* içinde (s. 245-261). Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları.
- Yazar, S. (2014). Osmanlı dönemi şiir tercümesinde karşılaşılan biçimsel (nazım biçimi, aruz ve kafiye) zorluklar. H. Koncu ve ark. (Haz.), *Eski Türk edebiyatı çalışmaları IX: metnin hâlleri: Osmanlı'da telif, tercüme ve şerh kitabı* içinde (s. 249-293). İstanbul: Klasik.
- Yazar, S. (2011). *Anadolu sahası klâsik Türk edebiyatında tercüme ve şerh geleneği*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

